

רוצים ירוק בעיניים? השקיעו בחקלאות

החקלאות פחות ופחות משתלמת, פחות ופחות שטחים מעובדים, וגם הציבור הרחב סובל מזה. לכן, מחקר חדש מציע למדינה לשלם לחקלאים על תרומתם לסביבה ולתיירות. כתבה שנייה

מאת צפירי רינת

איך מונעים הפשרת קרקע חקלאית לבנייה, אבל לא מסתפקים בכך אלא גם מאפשרים לה' קלאים להתפרנס ולהמשיך לעבד את הקרקע, ושומרים בדרך זו על מרחב ירוק? הדיון בשאלה זו בקרב גופים לשמירת סביבה, גורמי תכנון ומי הענים הולך ומתרחב באחרונה.

לפני חודשיים פירסם מרכז שמואל נאמן בט' כניון מחקר בנושא "שמירה על המרחב הכפרי". במחקר היו שותפים חוקרי המרכז ומומחים של חברת "צנובר יעצים". הוא מהווה המשך למדריך מקיף של כלים לשימור שטחים פתוחים שפירס' מו הגופים הירוקים לפני כשלוש שנים ובו מגוון המלצות למתן תמריצים לחקלאים בעבור עיבוד קרקע.

"אתרים ונופים תרבותיים כמו הפרדסים בש' רון והחקלאות בעמק יזרעאל או בעמק החולה הם חלק מסיפור המורשת הצינונית", מציין המחקר החדש. "ללא הנופים החקלאיים, סיפור ההתיי' שבות בארץ ישראל יהווה 'מעשייה' ללא ביטוי ממשי בשטח".

אתר יתרונות הבולטים של הנופים החקלאיים הוא האפשרות להופכם למשאב תיירותי. לפי בדיקות שערך מומחה לתיירות כפרית, אילן בן יוסף, יש כיום כ-140 אתרים של תיירות כפרית בישראל, ובכל שנה נרשמים בהם כ-1.5 מיליון ביקורים. יש אזורים שבהם ההכנסות מתיירות כפרית גדולות יותר מההכנסות מחקלאות, אבל תיירות זו תלויה כמו כן בקיום החקלאות.

השטח החקלאי משמש גם לקליטת פסולת כרשן, ושפכים מטהרים שבהם משתמשים הדי קלאים להשקיה. בסך הכל מוערכת תרומת הדי קלאות למטרות סביבתיות או תיירותיות כ-73 דולר לדונם בשנה, אבל כיום החקלאים לא מקי כלים על כך כל תמורה.

הקושי בקיום החקלאות ותוצאותיו בולטים בנתונים על היקף עיבוד הקרקע והתעסקות במי גור החקלאי. כיום לא מעובדים בישראל כ-700 אלף דונם, שהם כ-17% מהשטחים החקלאיים. כ-300 אלף דונם פסק העיבוד בשני העשורים הא' חרוגים. מספר החקלאים העצמאיים (אלו שאינם עובדים שכירים) היה כשישים אלף ב-1970 והוא ירד לעשרים אלף שלושים שנה מאוחר יותר.

במחקר נבדקו אפשרויות סיוע לחקלאים בכי מה אזורים בארץ. כדי לזכות בסיוע אמור החקל' אי להתחייב להמשיך לעבד את הקרקע ולשמור עליה, ולהקטין את השימוש במזוהמים שונים, כמו חומרי הדברה ורשנים כימיים. למרבה הצער, החוקרים לא בדקו גם את האפשרות לסייע לחק' לאות ביישובים ערביים, שגם להם תרומה חשובה לנוף החקלאי ולמורשת התרבותית בישראל.

שני האמצעים המרכזיים לסיוע לחקלאות שהמחקר החדש ממליץ עליהם הם תמיכה יש' רה בעיבוד הקרקע, וביטוח הכנסה לחקלאי. כיום זכאים חקלאים למענק שנתי בעבור גידול חיטה בדרום. המחקר מציע להרחיב את המענק לגיי דולים נוספים ולאזורים נוספים בארץ. באשר

לביטוח הכנסה, היום יש ביטוח כזה במקרה של נזקי טבע לחקלאות. החוקרים מציעים לעשות בו שימוש גם במקרה שחקלאי שתורם לערכי נוף וסביבה אינו מצליח לעמוד בסף הכנסה מסוים. אמצעי חשוב נוסף שעשוי לסייע הוא ויתור על דמי חכירה במקרה של חקלאים שנקבע שהם מעבדים את הקרקע באופן התורם לנוף ולסבי' בה.

היעלמות השטחים החקלאיים לטובת בנייה ומיזמים כלכליים שונים בולטת בעיקר בדרום השרון. לגבי אזור זה מציעים עורכי המחקר לא' כוף את חובת עיבוד הקרקע כמתחייב מחוזה הח' כירה שיש לחקלאים עם מינהל מקרקעי ישראל, ובמקביל לתת הקלות או פטור מדמי חכירה למי שמעבד לפי הכללים של שימור נוף וסביבה. במי קום לבטל לחלוטין את העסקים הלא חקלאיים שהוקמו באזור, אפשר להקים קרן לטיפוח נוף באמצעות אגרות שיוטלו עליהם.

כותבי המחקר ציינו שרבים מאמצעי הסיוע

בסך הכל מוערכת תרומת החקלאות למטרות סביבתיות או תיירותיות ב-73 דולר לדונם בשנה, אבל כיום החקלאים לא מקבלים על כך כל תמורה

נמצאים כיום בשימוש בעיקר באזורי פריפריה, שם סובלים החקלאים ממצוקה כלכלית קשה יותר. הם טוענים שבאזור המרכז שירותי הנוף והסביבה של החקלאות חיוניים במיוחד בגלל צפיפות האוכלוסייה, ולכן יש להפעיל את מע' רכת התמרוץ גם בשרון.

בישראל אוהבים גורמים כלכליים להיתלות באילנות גבוהים מצפון אמריקה ואירופה כדי להצדיק רפורמות כספיות או מדיניות תקציב. גם במקרה של סכסוך החקלאות לצורך עידוד שימור נוף וסביבה אפשר להיתלות באילנות דומים.

רבות ממדינות האיחוד האירופי מקיימות כבר שנים רבות מדיניות של מתן סיוע כספי או תמריצים שונים לחקלאים כדי לשמור על הנוף והסביבה החקלאית. בבריטניה, למשל, ניתן סיוע כספי לבעלי חוות הפועלים בשיטות פעולה עם פארקים לאומיים הסמוכים לשטחיהם. מדובר במדיניות שבה יש ניתוק מכוון בין התפוקה והרווחיות החקלאית לתועלת הסביבתית והנופית. התמיכה לחקלאים ניתנת בעבור עצם עיבוד הקרקע והאופן הסביבתי שבו הוא נעשה, וללא התניה שהם יפיקו כמות מסוימת של תוצרת חק' לאית.

הצורך בקיום הנוף החקלאי קיבל ביטוי בולט גם בדר' מקיף ומעמיק על מצב אגן הים התי' כון שפורסם לפני חודשיים במסגרת "התוכנית

תצלום ארכיון. ירון קמינסקי

חקלאות בקיבוץ הרדוף בגליל. הנוף הכפרי הוא משאב תיירותי חשוב

אדם שהוא ייחודי לאזור. התועלת תהיה לא רק בשימור הנוף אלא גם בשימור התזונה הים תיכר' נית והמגוון הביולוגי העשיר שמאפשר את קיו' מה. כל אלה הפכו למוצר כלכלי מבוקש, המושך מיליוני תיירים וצרכני מזון איכותי ובריאי. כך גם ייבלם התהליך של נטישת החקלאות, שקיים לא רק בישראל אלא גם במדינות אירופה.

הכחולה", פרויקט מחקר של האזור מטעם האו"ם. מדובר בדר' המתפרסם פעם בשני עשורים ומנ' תח את מגמות ההתפתחות של האזור. אנשי "התוכנית הכחולה" קוראים לשמר בסיוע טכנולוגיה ושיווק מודרניים את שיטות העיבוד המסורתיות של הים התיכון, ולקיים בא' מצעותם את השילוב בין טבע לנוף מעשה ידי